տանքը, փոքրերի որոշ հասակում դպրոց յաճախելը, կրթութիւն ստանալու կարեւոր խնդիրը, օրէնքներ՝ որոնք ուղղուած են գծրախտ դէպքերի առաջն առնելու դէմ, վերաբերում են սանիտար հարցերին, լուսաւորութեան, ջերմութեան, մաքրութեան և այլն։ Գործարանային ինսպեկցիան տարածւում է բոլոր փաբրիկաներում, արհեստանոցներում, նաւահանգիստներում, պահեստներում։ Ինսպեկտորները ենթարկւում են ներքին գործոց մինիստրին, քանակով հասնում են 162-ի, ունեն իրենց անմիջական հսկողութեան տակ 95,664 գործարան, 137,648 արհեստանոց. Նրանցից պահանջւում է տնտեսագիտական կրթութիւն և վերջերս պէտք է ասել նշանակւում են ինսպեկտորները մեծ մասամբ բանւոր, աշխատաւոր շրջաններից, յաճախ էլ կանանցից։ Նոյն ինստիտուտը գոյութիւն ունի մայր ցամաքի միւս կուլտուրական պետութիւնների մէջ եւ Գերմանիայում նրա ծագումը կապւած է 1878 թւի նշանաւոր օրէնքի հետ և անհամեմատ բարձր դրւած է Պրուսիայում, թէպէտ այստեղ եւրոպական չինովնիքական ձգտումները ինսպեկտորների մէջ աւելի գերիշխող է։

Ռուսաստանում դեռ 1859 թւին կառավարչական մի կոմիսիայում արդէն զգացւում է գործարանական ինսպեկցիայի կարեւորութիւնը, և նոյն իսկ որոշւում է հիմնել բաւական բարդիկալ հիմքերի վրայ գործարանային ինսպեկցիա, օգտւելով Անգլիայում տիրող օրէնսդրութիւնից։ Բայց իրօք մինչև 80 թւականները բանւորական հարցը սուր բնաւորութիւն չունէր և պրոէկտները մէկը միւսի յետեից մընում են լոկ թղթի վրայ, առանց որև է գործնական հետեւանքի։ Հաչակաւոր մինիստր Բունգէի յանգուցն ինիցիատիւայով միայն 1882 թւին հիմնւում է Ռուսաստանում առաջին անգամ գործարանական ինսպեկցիան 4 շրջաններով, երբ հրաւիրւում են որպէս ինսպեկտորներ այնպիսի նշանաւոր տնտեսագէտներ, ինչպիսին է պրոֆ. Եանժուլ, կամ Միխայլովսկիյ, Պեսկով։ Բայց այդ չափազանց կարճատև է լինում, ծանր մթնոլորտը իր բիւրոկրատիկ հին ըէժիմով նորից է երևան գալիս, մէկը միւսի յետեից հեռացւում են նախկին մարդասէր, պատրաստւած ինսպեկտորները։ 1903 թւից արդէն նրանք նոյնպէս ենթարկւում են ներքին գործոց նախարարին, նահանգապետներին, օբեր-ոստիկանապետներին, որով և ինսպեկտորները անկատելի կերպով կորցնում են իրենց նախկին պատմական նշանակութիւնը, ստանձնելով աւելի շուտ ոստիկանական օրգանների դերը։ Ներկայումս կառավարութիւնը վերջին շարժումների ազդեցութեան տակ, կարծէք բանւորական հարցին աւելի լայն է նայում, բանւորական օրէնսդրութիւնը համարում է անհրաժեշտ և առանձին կերպով ուշադրութիւն է դարձնում գործարանական ինսպեկցիայի կանոնաւորման վրայ։

Արտաշէս Վանցեան

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՑԵՏԱՁԳԵԼ

—

Հայ ազգի քաղաքակրթութեան մեծագոյն տօնը, որ պիտի համերաշխութեան և համազգայնութեան տօնը հանդիսանար, առաջին իսկ տարարդատաբար քայլից վրիպեց։ Այսօր անհամաձայնութիւն է ներկայացնում այն։ Պաշտաման ու դանի վրայ պէտք է պատարագը [illegible] և նախապէս միմեանց հետ համաձայնելու—հաշտւելու մասին հոգալ։

Հոկտեմբերի 13-ին անհնարին է արժանապէս կատարել։ Անպատրաստ ենք և ոչ մի կերպ կարելի չէ պատրաստւել։ Նոյն իսկ հնար չկայ մի քանի կարգին խմբական երգեր սովորեցնելու։

Հոկտեմբեր 13-ի հրաման արձակողը իր պաշտօնով՝ հայ լուսաւորչականներիս նկատմամբ հանրական իրաւատէր է, բայց միւս կրօնական մեր եղբայրների համար նրա գլխաւորութիւնը՝ անընդունելի։ Ս. Էջմիածնի սոյն հարցի նկատմամբ՝ հրամանատարութիւնը՝ այն էլ ինքնընտիր հրամանատարութիւնը, ինքնին հանդիսանում է հայ ազգի կրօնական միւս հատւածներին մեկուսացնելու անվիճելի հանգամանք։

Տաճկահայ աշխարհի կացութիւնը խառնած է. մեր հայ եղբայրների արիւնով նորէն ներկւել է գետինը։ Պատրիարք և ազգային ժողով հրաժարւած։—Այս պայմաններում ո՞ր հայը սիրտ կարող է ունենալ տօնակատարութիւնների մասին մտածելու։ Այժմ միայն ու միայն միահամուռ բողոքի ժամ է։

Հայ տառերի գիւտը և հայ տպագրութիւնը պիտի պահեն իրենց խսկապէս համազգային բնոյթը։ Պէտք է սրանց ⁝ տարեայ ո՛ր օրը և ի՛նչպէս տօնելու խնդիրը լուծի անվերապահ կերպով համազգային նշանակութիւն ունեցող մի մարմին։ Ահա այս մարմինն է, որ չկայ այժմ ու որ պէտք է ստեղծել։

Դրա համար պէտք է, որ ամեն տեղ գոյութիւն ունեցող մեր լուսաւորչական, կաթոլիկ, աւետարանական և այլ դաւանութեան հայերի կրօնական, կրթական բարեգործական, կուլտուրական, գրական հիմնարկութիւններն, ու ընկերութիւնները ընտրեն իրենց ներկայացուցիչները և սրանցից կազմւած մարմինը գայ լուծելու այդ համազգային մեծ տօնի ո՛ր օրը և ինչպէս կատարելու հարցերն այնպէս, որ այսուհետև այդ տօնը կատարւի ամենայն տարի, միևնոյն օրը և բոլոր հայ հատւածների—հայ մարդկանց կողմից, ուր էլ որ լինեն նրանք։

Այս տօնը պէտք է ոչ միայն զերծ լինի կրօնական ու կուսակցական իրար մխող բնոյթից, այլ ընդհակառակը պէտք է հանդիսանայ իսկապէս իրար հետ հաշտեցնող, եղբայրացնող ոգի ու զօրութիւն պարունակող։

Սրա համար հարկաւոր է ժամանակ, ուսումնասիրութիւն ու համազգային մի նոր մարմին։ Առաջ մտածենք ու հոգանք այս մարմինը առաջ բերելու մասին։

Այսպիսով միացնում եմ իմ ձայնը պ. Յ. Թումանեանի և նրանց ամենի ձայնին, որոնք ինչպէս հոկտ. 13-ը, այնպէս և նոյեմբ. 26-ը գտնում են վաղ մեծ տօներն արժանապէս կարենալ կատարելու նկատմամբ, ուստի պէտք է և անհրաժեշտ է յետաձգել։

Մեսրոպ. ա. ք. Մելեան

ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԵՒ ԴՐԱ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԴՕԿՈՒՄԵՆՏՆԵՐԸ

—

Ատրպատականի թեմի հայոց առաջնորդ տ. Կարապետ եպիսկոպոսը միւս թեմակալ առաջնորդների թւում Վեհափառ Կաթողիկոսի օծմանը՝ այս տարեայ յունիսի մէկին, հրաւիրւում է ս. Էջմիածին։ Օծումից յետոյ ս. առաջնորդը գնում է իր հայրենի Ցղնա գիւղը (Ագուլիսի մօտ) հանգստանալու։

Այդ միջոցներին Վեհափառ Հայրապետը, լրագրական և մասնաւոր աղբիւրներից տեղեկանալով, որ Ատրպատականում խմբական կրօնափոխութիւններ են տեղի ունենում, պատւիրում է Հայրապետական Դիւանին պաշտօնապէս հարց տալ Ատրպատականի առաջնորդարանին, թէ ճի՞շտ են այդ լուրերը և, այդ դէպքում, ի՞նչ միջոցներ են ձեռք առնւած դաւանափոխութեան առաջն առնելու համար։

Հայրապետական Դիւանի այդ հարցին, Ատրպատականի առաջնորդական փոխանորդ տ. Կարապետ քահանայ Մանուկեանը օգոստոսի 11-ի № 309 գրութեամբ զեկուցանում է, թէ արդարև Խոյի և Սալմաստի վիճակներում տեղի են ունեցել մասսայական կրօնափոխութիւններ, որպիսի խընդրում դեր են խաղացել Նախիջևան-Թափէ գիւղի քահանայ Գրիգոր Սարգսեանը և Գարդարատ գիւղի քահանայ Պօղոս Սարգսեանը, որոնք դաւանափոխ լինելով իրենք՝ իւրաքանչիւրը իր հետ դաւանափոխ է արել նաև 30—40 հայ ընտանիք։ Պակաս զարկ չէ տւել նաև այն ուսուցիչների ժողովրդի մէջ տարածած տրտունջն ու բողոքը, որոնք ամիսների ընթաքում, շնորհիւ թեմական իշխանութեան անհոգ վերաբերմունքի, ռոճիկ չեն ստացել։ Անցնելով առհասարակ թեմական գործերի դրութեանը, Կարապետ քահանան իր յայտարարութեան մէջ աւելացնում է. „արդէն քայքայւել էին և հետզհետէ բոլորովին քայքայւեցին թեմական իշխանութեան կազմակերպութիւնները-գործակալական խորհուրդները, ծխական խորհուրդները և թեմական ժողովը։ Չկար այլ ևս ժողովրդին պաշտպանող, հովանաւորող և նրա հազար ու մի ցաւին փոքր ի շատէ դարման տանող մարմին“, Սրանից ի հարկէ օգտւում էին օտարները և իրենց այլադաւանութեան սերմերը ցանում։

Տէր Կարապետ քահանան իր զեկուցման վերջում աւելացնում է, թէ Վեհափառ Հայրապետին մատուցած գրութեան մասին տեղեկութիւն տուեց նաև առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոսին։

Կարապետ սրբազանը, ստանալով իր փոխանորդի գրութիւնը, շտապում է իր կողմից ևս զեկուցանել Նորին Սրբութեանը (օգ. 8-ին Ցղնայից) իբրեւ դրութիւնը, խոստովանելով, թէ արդարև տեղի են ունեցել կրօնափոխութեան դէպքեր, որ սկսել են Խոյի և